

Мій Іван Овксентійович Денисюк

Ігор ПАВЛЮК

Доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник Інституту літератури НАН України,
професор Національного університету «Острозька академія»
01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4
e-mail:ilnan@gilan.uar.net

Братство по духу в усі часи, в усіх народів цінувалося вище, ніж братство по крові. Згадаймо біографії творців світових релігій, загалом духовних подвижників – воїнів, ченців, бунтарів, поетів.

Для багатьох «чужі» «добрії люде» стали ближчими і дорожчими за «своїх», ще й тому, що Доля передчасно забрала «кровних» у інші світи.

Так сталося і в мене. За все, за всіх дорогих мені «братів по крові» разом із надто рано (через десять днів після мого народження) заснулою вічним сном мамою я молився з дитинства, а з вісімнадцяти років молився ще й віршами, які привели мене з волинського лісового села через Петербург, забайкальську тайгу до Львова на факультет журналістики тоді Львівського державного університету імені Івана Франка.

Десь у перші місяці ревного мого навчання і перших віршових публікацій, які принесли мені першу поетичну славу «у вузьких колах», тоді ще доцент нашого факультету Олександра Антонівна Сербенська запитала мене: «А чи знайомі Ви із Вашим земляком – професором Денисюком Іваном Овксентійовичем?» Я відповів, що ні. На що Олександра Антонівна, яку вважаю близькою мені по духу людиною, порадила обов'язково зазнайомитися, самою інтонацією та жестами красномовно охарактеризувавши його як ого-го... Як ви, мовляв, не знаєте такого свого земляка?!

Доки я, студент-першокурсник, гадав, як же мені зустрінитися із тим, кого з такою поважною любов'ю називали поза очі, знову через пана-Випадка втрутилась пані-Доля, запропонувавши у рецензенти моєї першої поетичної книжки, яку вже готували до друку у видавництві «Каменяр» (історія її виходу – окрема тема), саме «І. О. Денисюка, проф. кафедри української літератури Львівського ордена Леніна державного університету ім. Ів. Франка». Саме так було зазначено у «Рецензії на збірку віршів Ігоря Павлюка «Острови юності» і яку одержано видавництвом «Каменяр» «03. 03. 1989 р.».

Рецензія мала аж п'ять машинописних сторінок! Стільки і так на той час про мої вірші ще ніхто не писав: «У віршах Ігоря Павлюка, як і в кожного справжнього поета, світовідчуття завжди конкретне, хоч і не вузько-суб'єктивне (...). Щирість, постійна здатність до подивування навіть найбуденнішими деталями буття, з яких поет добуває тільки ним відчуту красу, життєнаповненість деталей, їх пластика, мила наївність і поважна медитативність – усе це і становить неповторний чар і поваб віршів Ігоря Павлюка (...) виявив значний талант і має чималий художній доробок (...)».

Мені потрібно було кілька днів самозаглибленої тиші у студентському гуртожитку на Майорівці, щоби знайти формулу свого подальшого буття між людьми і богом уже як поета. І я не знайшов нічого простішого, як вважати свій «значний талант» не моєю заслугою, а даром (Предків? Природи? Всевишнього?). Тому й смішно гоноритися, надувати худі тоді щокі зі своєю першою на другому курсі університету книжкою над друзями, побратимами, братами по духу і родичами

по крові уже як поет, а зосередитися більше на тому, яка я людина, захищаючись від щирих компліментів самоіронією, а від нещирих – іронією.

Що я на правильному шляху, підтвердило й перше фізичне знайомство із Професором (так Його називали всі, хто був тоді поруч нього в Інституті франкознавства, де Іван Овксентійович директорував): Тарас Кознарський, Іван Дмитрович Остапик, який керував літературною студією «Франкова кузня», учасником якої я був, зайшлий Роман Горак, котрий якраз тоді видав «Тричі мені являлася любов», яке моє студентське оточення із запоем читало... Компанія «розкрутила» мене на першу в моєму житті пляшку коньяку «за перший гонорар» – 1650 радянських карбованців. Пам'ятаю, Роман Горак живо придивлявся до мене, можливо, вже тоді прийнявши рішення запросити мене своїм заступником у музей І. Франка через роки п'ять, чим я був дуже оприємнений, але від чого відмовився... Така моя доля.

З Іваном Овксентійовичем Денисюком – Професором – мені зразу ж було настільки легко і добре, як із найріднішими мені людьми, з якими я виріс у волинському селі – дідом, бабою, прадідом, прабабою... Саме так. Його товариство зовсім не втомлювало, «не навантажувало», говорячи студентським сленгом, а навпаки – просвітлювало і гріло, та ще ж із нами, як велике вогнище, була поезія, яку ми однаково ніжно-наївно і сильно-ніжно любили.

Потім ще були засідання літературної студії «Франкова кузня» під керівництвом Івана Овксентійовича, куди ми – Тарас Кознарський, Тарас Девдюк, Зоряна Гладка, Роман Скиба і я – ходили, як, врешті, хто на що, а Ігор Павлюк ходив як у Храм, де служили музи Поезії – Евтерпі. Випускали стінгазету, організовували вечорниці із чаєм і тортами власного випікання, що нагадували барокові поеми, яких нам уже ніколи не написати. Слухали розповіді Професора про живих і вічноживих класиків української та світової літератури, багато з яких, як-от: Ірину Вільде чи Дмитра Павличка, він добре знав сам, а от подробиці «інтиму письменницької праці» інших із пікантними деталями «на вухо» розказував лише мені й Кознарському, бо ми вже були «після армії», Зоряна – «дівчинкою», а Скиба з Девдюком – ще «малими».

Отож, уперше у своєму поетичному житті і в житті в поезії я задумався над тим, як поряд може бути людське і Боже, низьке і високе, миттєве і вічне в Ній, бо так є і в самому Житті, дізнавшись від Івана Овксентійовича, що написав «парадоксов друг» – Олександр Сергійович Пушкін – на звороті листка із його знаменитим віршем «Я помню чудное мгновенье» і яка передісторія його написання.

Потім, після мого успішного закінчення факультету журналістики, Іван Овксентійович шукав мені роботу в університеті, і я, попрацювавши у світській та релігійній журналістиці, в академічній структурі, таки прийшов сюди – викладачем на факультет журналістики та старшим науковим співробітником і пізніше – керівником легендарної «Франкової кузні».

А поки що професор Іван Овксентійович Денисюк був присутнім на моїх поетичних вечорах (порівняно нечастих, бо я не любив і не люблю їх організовувати), презентаціях із моєю участю, зокрема, дуже розчулено виступив на презентації книжки «Нетутешний вітер» у видавництві «Каменярь» у 1993 р., писав відгук на мою кандидатську дисертацію «Митець – Влада – Преса: историко-типологічний аналіз», яку я захищав у 1996 році в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом професора Володимира Йосиповича Здоровеги, котрий також багато хорошого зробив для мене в житті. *«В особі Ігоря Павлюка дуже своєрідно поєднується самобутній поет, недавній лауреат літературної премії імені Василя Симоненка, і дослідник яскраво вираженого філософськи-теоретичного мислення. Тут багато оригінальних думок, інколи дискусійних, як у кожній нешаблонній праці, до того ж таких, де відчувається пульс життя (див.*

зворот обкладинки книги: Павлюк І. Митець – Влада – Преса: історико-типологічний аналіз: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 1997. – 112 с.), – зазначалося зокрема у відгуку на дисертацію, яким я поряд із відгуками Миколи Григоровича Жулинського, Бориса Леонідовича Кухти, Володимира Івановича Шкляра, мого ровесника Юрка Бедрика був дуже втішений.

Кандидатська була успішно захищена.

Евтерпа не зраджувала мене. Я не зраджував Евтерпу. Увиразився мій світогляд, кристалізувалися мої принципи і поняття про світ та літературу, за які я готовий... З'явилися нові творчі побратими і недруги. Виходили у світ мої нові поетичні та наукові книги, з якими приходив до Івана Овксентійовича хвалитися. Адже мені подобався і подобається він не лише як Професор, Людина, але і як постмодерновий письменник, який, будучи відвертим противником псевдопостмодерної «туманології», здатен створити постмодерний текст чи здискурсувати класичний твір найвищої проби: варто прочитати хоча би Його дослідження про волинських амазонок, передмови до «Українського Декамерона» чи книжки Лариси Крушельницької «Рубали ліс», де, зокрема, читаємо: «Матеріал, що пульсує драматизмом, – оті парадокси режимів і війн та химерність долі людських довелось нараторові побачити, відчувати й пережити надто зблизька, як Ікарові жар сонця (...). Так звана література факту – листи, щоденники, спогади, есеї – нині досягла рангу белетристики й переживає свій ренесанс. Читача вже мало приваблюють знекровлені штучні образи у кривляннях постмодерну і деформація аж до абсурду і так деформованої дійсності (...). Ні, ні, спокійно – без сліз і сміху, без захоплення цих спогадів читати не можна. І ще одне: знайдено оптимальну позицію, яку повинен у мемуарах зайняти оповідач-автор. Він не може бути механічним зчіплювачем вагонів ув ешелоні. Це дійова особа, заангажована у драматургію зображеної дійсності. Яка ж спокусила нагода показати себе епіцентром світу, за рахунок гльорифікації себе принизити оточення! Такт художника й високоінтелегентної скромної людини ніколи не зраджує Ларису Іванівну».

Оцей, нібито селянський за походженням, а насправді універсальний аристократизм ніколи не зраджує і самого автора передмови – ні у творах, ні в житті.

Поважно люблять і любовно поважають Івана Овксентійовича Денисюка і сусіди. Мається на увазі не лише квартирні і «по дачі» (про наше спільне перебування на ній – окрема розмова), але й сябри із Білорусі та пани з Польщі, земляки з Волині, сери із Нью-Йорка, у чому я глибоко переконався, коли самого доля завела у Мінськ, Вроцлав, Варшаву, Брест, Америку і звідки передавав вітання Іванові Денисюкові і від професора В'ячеслава Рагойші з Тетяною Кобржицькою, і від Тамари Скрипки, і від Тараса Кознарського, і від Віктора Давидюка, Володимира Денисюка і навіть Джорджа Грабовича.

У 1997 р. у мене народився вірш «Хтось питає мене, чому їду туди...» про нашу спільну з Професором маленьку батьківщину – Волинь, Полісся, згадуючи про яку за вином і чаєм, ми кілька років уже вербально-уявно стали організаторами «волинської мафії», членство в якій наших друзів, як-от Лариси Петрівни Бондар, строго засекречене.

ЛИСТ ДО СТАРШОГО ДРУГА

*Денисюку Іванові Овксентійовичу,
шановному Професорові*

Хтось питає мене, чому їду туди...
Народився я там, там діди мої.
Там річки, як дівчата, набрали води,
І хати у вишневому димові.

Це Полісся й моє...
 Древній саван лісів
 І космічна мелодія Світязя...
 Я «від зайчика» міг наносити грибів,
 Вечорами у вирій дивитися.

Прадід мій засвітив тут калиновий світ,
 А діди світлу хату поставили.
 Прабабуся моя у фаті з юних літ
 Подружилася з нашою мавкою.

Коронована синь пелюстками лілей.
 Там – конвалії дзвони й малинники.
 Миє носа в росі козенятко мале,
 Як внучатко легенди волинської.

Журавлеві криниці, журливі пісні,
 Вишиванки – як далі, розважливі...
 Тихо родяться зорі сумні-сумні
 Над чорнобильськими ромашками...

(Поетична збірка «Чоловіче ворожіння», Львів: Сполом, 2002).

Вірш цей мені захотілося присвятити саме Професорові як «старшому другу-ві», щирістю стосунків оправдовуючи зазіхання на панібратство.

Тепер так не напишу... Як там у Гоголя? – О моя юність, о моя свіжість!.. На зміну безпосередності, майстерності-щирості приходять майстерність-досвід. У цьому ж контексті ще виразніше прочитується душевно-духовна гармонія Професора, яка не звиряється алгеброю: і в поважному фізичному віці Його душа зостається веснянотрав'яною, чутливою до всього живого, смішного, молодого, еротично-природного і природно-erotичного, свідчення чого і велика любов Івана Овксентійовича до анекдотів, у розказуванні яких ми змагалися колись шість годин і випили «мирові нічийні» гальби пива, і які Він вважає ядрами пройдеших і прийдешніх новел.

– А Ви вже маєте «Бандурку»? – запитав Професор, маючи на увазі збірку українських сороміцьких пісень у записах З. Доленги-Ходаковського, М. Максимовича, П. Лукашевича, М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Чубинського, Хв. Вовка, І. Франка, В. Гнатюка, яка вийшла друком у видавництві «Дніпро» у 2001 р.

– Так, я вже дванадцять років одружений, – відповів я.

– О, то Ви вже знаєте, що означало в наших предків «бандурка!» – зрозумівши мій підтекст, відповів Іван Овксентійович, який звертається до мене то на Ви, то на Ти. Закономірності – коли і як – я дотепер не вловив. – Письменник обов'язково мусить мати цю книжку здорового ставлення до кохання, до любові, до життя.

Воістину, «у світі той наймудріший, хто найдужче любить життя» – писав вічномолодий Василь Симоненко.

Професор – Великий життєлюб.

У результаті непоодиноких бесід із ним я переконався, наскільки здорове і глибоко-тонке, як артезіанська свердловина, у нього ставлення до всього святого і грішного: релігії, жінки, понять предки-нащадки, наше-чуже, вічне-миттєве.

Глибокий і крилатий поліський духовний корінь Професора робить Його вільним, як робить вільною людину істина.

– Я не був дисидентом, я не міг, бо я... слабкий, – каже мені Іван Овксентійович, коли я передаю йому вітання від Є. Сверстюка, який також Його любить і

поважає, – але я схилиюся перед тими, хто пішов за свої переконання у тюрми, хто не зламався... І в цьому якомусь по-дитячому щирому і водночас мужньому по-чоловічому зізнанні більше правди і честі, ніж у заявах багатьох колишніх спритнячків-парторгів, конформістів-колаборантів, які тепер, одягнувши вишиті сорочки, хочуть бути подібними до Стуса, як тоді до Дзержинського, майже переконали себе, що «були потрібні українському народові тут», бо ж «не всі могли сісти». Перевертням не вірю. Вони і тепер при владі. І це найбільша слабкість мого народу. Колись назву і їх прізвища.

Іванові Овксентійовичу Денисюку вірю, хоч він, ветеран Великої Вітчизняної війни, і не сидів. Бо він більше, ніж Професор. Він Людина, яка сміхом Тараса Бульби сміялася з мене, коли я у нього на дачі забув свою сумку, з якої не розлучаюся навіть, коли йду «мити руки», бо там, у ній, все моє багатство – рукописи. А тут згадав, що забув біля Професорового «білого будиночка» в Наварії, і опам'ятався аж удома – на Сихові, про що й зателефонував Винуватцю торжества «Іван Денисюк – людина року 1998» зразу ж додому, на що він, очевидно, маючи на увазі і свою забудькуватість, зреагував:

– Ха-ха-ха-ха!.. Будеш професором, будеш! Пам'ять у Тебе професорська.

Мені ж було не до жартів: у портфелі zostалися документи, мої і чужі рукописи, а дачі, як мені, заспокоюючи, розповідала Людина Року, обкрадають... Хоча якимось восьмим інтуїтивним чуттям, знаючи уже всі відтінки голосу Професора, чув: а чи не Його це, так би мовити, «дружній жарт», прости Господи за помилку: дуже вже не спішив він їхати забирати моє «добро», яке насправду не пропало. «Злодії віршів не читають» – вручив мені через кілька днів сумку «MAN OF THE YEAR 1998», про що я написав у газету «День» за 12 листопада 1998 р. під рубрикою «Особистість»: «Професора, – мовляв, – люблять усі. День народження професора – свято поетів і літературознавців. Кожного року 12 грудня вони збираються звідусіль (...) на щирому столі у цей день печена картопля, великий добрий пиріг тощо. Професор – патріарх Львівського університету – молодий (...). «Іван Денисюк вибраний людиною року 1998 на основі його видатних досягнень до сьогодні й гідного прикладу, який він подає своїм колегам і всій суспільності. Санкціоновано Американським Біографічним Інститутом і його Комітетом Міжнародних досліджень. Велике таки видно з відстані старої доброї статуї Свободи».

Про ставлення Професора до Америки і її стилю життя та «тексту», нав'язуваного нам, як і майже цілому світові – окрема тема розмови, анекдотів.

Зараз людину навряд чи здивуєш інтелектуальністю, жорсткою силою характеру, геніальним злом, навіть красою. На все те людство ХХІ ст. уже надивилося. А от справжня великодушна доброта дивує.

Іван Овксентійович любив «свою хату поліську, свій зажурений ліс», любив Львів, Київ, Брест, яблука, які ми натрясли із молодих і не дуже яблунь на його скромній дачі в Наварії, та шампанське, подорожі та флегматичні цілоденні роздуми-споглядання над вишнею, що цвіте. Любив Життя і не заважав, а допомагав любити Його іншим, незважаючи ні на що. Тому світ любив Його – як свого ближнього, як глибокого і чистого, мов первісна Ріка, шліфована часом і голосом серця народна пісня.

У Професора було ще багато планів, один із яких наш спільний – поїхати на найближчу студентську фольклорну практику в одне з найліричніших поліських сіл Любохини...

Vau semper tiro.